УДК 811.161.2'373.611:81'373.45
DOI https://doi.org/10.32782/2522-4077-2026-218-7

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СЛОВОТВОРЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

INNOVATIVE PROCESSES IN UKRAINIAN WORD FORMATION

Демешко І. М.,
orcid.org/0000-0002-2982-8675
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології та журналістики
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка

У статті розглянуто сучасні інноваційні процеси в словотворенні української мови, що зумовлені суспільними, культурними та технологічними змінами. Проаналізовано способи творення нових слів, особливості запозичень, активізацію словотвірних моделей та роль цифрового середовища у формуванні нової лексики, з'ясовано роль внутрішньомовних і позамовних чинників у формуванні словотвірних інновацій. Установлено, що сучасне українське словотворення характеризується високою продуктивністю, відкритістю до мовних інновацій і водночас збереженням національних словотвірних традицій.

Обґрунтовано, що словотвірні інновації – закономірний наслідок взаємодії внутрішньомовних і позамовних чинників. До внутрішньомовних належать продуктивність словотвірних типів, тенденція до мовної економії, аналогійні процеси, прагнення до системності, уніфікації словотвірних моделей. Позамовні чинники – глобалізаційні процеси, розвиток цифрових технологій, інтенсивне міжнародне спілкування, науково-технічний прогрес, суспільно-політичні трансформації, активізація міжкультурної комунікації. З'ясовано, що їхня взаємодія визначає інтенсивність поповнення словникового складу сучасної української мови новими лексичними одиницями. Особливу увагу приділено впливу цифровізації, глобалізації, медіа, соціальних мереж на поповнення словникового складу української мови. Висока продуктивність словотвірних моделей засвідчує здатність української мови оперативно реагувати на сучасні комунікативні потреби, зберігаючи національну своєрідність. Доведено, що найпродуктивніші способи словотвору – афіксація, словоскладання, деривація від абревіатур, творення фемінітивів, засвоєння іншомовних елементів. Зроблено висновок, що нові словотвірні моделі забезпечують динамічне поповнення словникового складу, розширюють виражальні можливості української мови, сприяють її подальшому розвитку.

Ключові слова: словотвірні інновації, новотвори, неологізм, гібридне словотворення, стратифікація словотвірні моделі, контамінати, запозичення.

The article examines current innovative processes in Ukrainian word formation driven by social, cultural, and technological changes. It analyzes the main mechanisms of creating new lexical units, the peculiarities of lexical borrowing, the increasing productivity of word-formation patterns, and the role of the digital environment in shaping new vocabulary. The study also clarifies the contribution of both intralinguistic and extralinguistic factors to the emergence of word-formation innovations. It is established that contemporary Ukrainian word formation is characterized by high productivity, openness to linguistic innovation, and, at the same time, preservation of national word-formation traditions.

The article argues that word-formation innovations are a natural result of the interaction between intralinguistic and extralinguistic factors. Intralinguistic factors include the productivity of derivational patterns, the tendency toward language economy, analogical processes, the pursuit of systematicity, and the unification of word-formation models. Extralinguistic factors comprise globalization, the development of digital technologies, intensive international communication, scientific and technological progress, socio-political transformations, and the intensification of intercultural communication. Their interaction is shown to determine the pace at which the

© Демешко І. М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

vocabulary of contemporary Ukrainian is enriched with new lexical items. Particular attention is paid to the influence of digitalization, globalization, the media, and social networks on the expansion of the Ukrainian lexicon. The high productivity of word-formation models demonstrates the ability of the Ukrainian language to respond promptly to contemporary communicative needs while preserving its national identity. The study demonstrates that the most productive word-formation processes include affixation, compounding, abbreviation-based word formation, the formation of feminatives, and the assimilation of borrowed lexical items. It concludes that these word-formation models contribute to the dynamic enrichment of the Ukrainian lexicon, expand the language's expressive potential, and foster its further development.

Key words: word-formation innovations, coinages, neologisms, hybrid word formation, stratification, word-formation models, blends, lexical borrowing.

Постановка проблеми. Українська мова перебуває в стані активного розвитку, що особливо помітно в словотворенні. Нові суспільні реалії, розвиток науки й техніки, цифрові технології, військово-політичні події та глобалізаційні процеси спричиняють постійне оновлення словникового складу. Інноваційні процеси словотворення забезпечують номінацію нових понять і явищ, сприяють удосконаленню мовної системи. Динамічні процеси словотворення забезпечують поповнення словникового складу новими мовними (лексичними, словотвірними) одиницями, необхідними для номінації нових понять, явищ і процесів. На сучасному етапі українська мова демонструє зростання словотвірної активності, що пов'язано із цифровізацією суспільства, глобалізацією, розвитком соціальних мереж, військово-політичними подіями, посиленням ролі української мови в усіх сферах суспільного життя. Інноваційним процесам в українському словотворенні присвячено праці багатьох українських мовознавців, зокрема К. Городенської, Н. Клименко, Є. Карпіловської, Л. Кислюк, Ж. Колоїз, О. Тараненко, О. Стишова, А. Нелюби, Н. Хрустик, С. Лук'яненка, Л. Шевченко, Л. Шевчук, І. Кочан, Л. Струганець, О. Турчак, І. Рогальська-Якубова та інших. У своїх дослідженнях науковці висвітлюють закономірності розвитку словотвірної системи української мови, механізми творення неологізмів, продуктивність словотвірних моделей, вплив суспільних змін на формування нових номінативних одиниць.

Специфіка сучасного українського словотворення – поєднання традиційних словотвірних моделей із новими способами номінації. Незважаючи на появу значної кількості інноваційних лексем, словотвірна система не зазнає докорінної перебудови, а розвивається шляхом актуалізації наявних моделей, розширення їхньої функційної сфери, підвищення продуктивності деяких деривaційних засобів, що свідчить про високий ступінь системної організації української мови, здатність її інтегрувати нові елементи без порушення структурної цілісності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Словотворення – один із найважливіших способів розвитку лексичного складу мови. Інноваційні процеси в словотворенні охоплюють появу нових слів, активізацію продуктивних словотвірних моделей, виникнення нових афіксів і словотвірних конструкцій, переосмислення вже існуючих лексем. У сучасній українській мові активно функціонують традиційні способи словотворення. К. Городенська пропонує рекомендації з актуальних питань українського словотворення, зокрема відабревіатурного, композитного, юкстапозитного, що досить продуктивні на сучасному етапі [1]. І. Кочан, проаналізувавши нові термінолексеми (неоніми, професіоналізми, жаргонізми) першого десятиліття XXI століття за тематикою, способами творення, доцільністю функціонування в українській мові серед екстралінгвальних чинників зазначає інтенсивне «технічне переустаткування побуту українців, пов'язане з розповсюдженням у повсякденному житті побутової та офісної техніки закордонного виробництва (комп'ютерів, ноутбуків, відеокамер, факсів, копіювальної техніки, побутової техніки); підвищення комп'ютерної грамотності українців, поява комп'ютерних ігор» [2, с. 79]. А. Нелюба, аналізуючи інноваційні онімні та відонімні похідні, звертає увагу на уведення нових моделей, видозміну семантики деривaційних засобів: *зеліки*; *офісятник*; контамінування основ: *зеленізм* [3, с. 344]. Н. Хрустик, розглядаючи питання деривації віда-

бревіатурних похідних, зазначає, що деривація відабревіатурних утворень в українській мові здійснюється дев'ятьма способами словотворення: суфіксальним, префіксальним, словоскладанням, конфіксальним, абревіацією, складносуфіксальним, основоскладанням, усіченням за зразком абревіації та лексико-семантичним. Послідовність їх подання зумовлена ступенем продуктивності. Найпродуктивніший спосіб творення відабревіатурних дериватів – суфіксальний [4, с 110], який забезпечує формування найбільшої кількості нових лексичних одиниць.

Мета дослідження – аналіз інноваційних процесів у словотворенні сучасної української мови, виявлення основних тенденцій розвитку її словотвірної системи, аналіз продуктивних способів творення нових лексичних одиниць, з'ясування впливу суспільних, культурних та інформаційно-технологічних чинників на формування сучасної української неології. Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань: 1) охарактеризувати основні напрями розвитку сучасного словотворення; 2) визначити найпродуктивніші словотвірні моделі; 3) проаналізувати функціонування новотворів у сучасному мовному просторі; 4) окреслити роль позамовних чинників у розвитку словотвірних інновацій.

Сучасна українська словотвірна номінація виявляє стабільність і гнучку динамічність, відповідаючи на нові когнітивні й комунікативні потреби мовців, нові мовні смаки спільноти, на зміни в ставленні суспільства до української мови. Ділянки словотвірної та лексичної підсистем виявляють стабільну активність і фрагменти мовної картини світу сучасного українця, у номінуванні яких словотворчі ресурси мови демонструють динаміку у відповідь на зміни в житті українського суспільства. Гнучка стабільність системи словотвору підтверджує стійкість типологійних рис української мови в активних процесах сучасної словотвірної номінації. На вибір і реалізацію ресурсів сучасної української номінації впливають соціальні, когнітивні і комунікативні чинники.

Моделювання сучасного стану української мови ґрунтується не лише на аналізі окремих новотворів, а й на дослідженні системних словотвірних процесів, що відображають динаміку розвитку лексикону. Словотвірні інновації виявляють тенденції до активізації або пасивізації окремих словотвірних моделей, формуючи сучасний український лексикон як цілісну систему взаємопов'язаних кореневих, коренево-словотвірних і словотвірних гнізд. Такий підхід дає змогу простежити закономірності розвитку словотвірної системи, виявити продуктивні моделі творення нових слів, оцінити їхню роль у поповненні словникового складу української мови.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні процеси в словотворенні української мови відображають зміни в соціальному, політичному, культурному й науково-технічному житті, зумовлюючи появу нових номінативних одиниць, активізацію продуктивних словотвірних моделей. Сучасний етап розвитку української мови характеризується інтенсивним творенням неологізмів, адаптацією іншомовних запозичень, розширенням семантичних можливостей наявних словотвірних засобів, появою нових способів номінації – усе це наслідок цифровізації, глобалізації та розвитку масової комунікації. У сучасній лінгвістиці словотворення розглядають як одну з найдинамічніших підсистем мовної структури, що забезпечує постійне оновлення лексичного складу відповідно до комунікативних потреб суспільства. Одна з провідних тенденцій сучасного українського словотворення – активізація афіксального способу творення слів. Особливо продуктивні префіксоїди і префікси ***супер-***, ***гіпер-***, ***еко-***, ***біо-***, ***кібер-***, ***недо-***, ***де-***, ***пере-***, а також суфікси ***-ізація***, ***-инг***, ***-ість***, ***-ець***. Поширеними стали слова *кібербезпека*, *екозвичка*, *недофлот*, *недонація*, *цифровізація*, *дебюрократизація*. Н. Хрустик серед причин зростання продуктивності словотвірного типу з префіксом ***недо-*** називає політичні, соціально-економічні зміни країни, події російсько-української війни, активізація питомих процесів словотворення, демократизація суспільства: *недогітлер*, *недофюрер*, *недоросіянин*, *недодемократія*, *недотендер*, *недосервіс* [4, с. 91]. Одна з найпродуктивніших словотвірних моделей – афіксація. Саме суфіксальний і префіксальний способи забезпечують творення значної кількості нових іменників, прикметників і дієслів, які позначають сучасні реалії суспільного

життя: *безпілотник*, *дроноводство*, *дронізація*; *криптовалюта*, *інфлюенсер*, *подкаст*, *стрим*, *чатбот*, *фейк*, *мем*; *безпілотний*, *віртуальний*, *інтерактивний*, *мультимедійний*, *цифровий*, *кіберспортивний*, *хмарний* – ‘хмарні технології’, *вірусний* (про контент), *онлайновий*, *медійний*; *апгрейдити*, *гуглити*, *донатити*, *постити*, *лайкати*, *репостити*, *стримити*, *шерити*, *сканувати*, *клікати*. Особливо продуктивні суфікси, за допомогою яких утворюються назви осіб за видом діяльності, процесів, явищ, властивостей та абстрактних понять: ***-ик***, ***-ар***, ***-н'н'-***, ***-ств-***, ***-ізацій-***. Активізуються префіксальні моделі, що виражають значення повторності, інтенсивності, заперечення або просторових відношень, забезпечуючи семантичну диференціацію новоутворень. За допомогою префіксів і суфіксів утворюються слова на позначення нових професій, видів діяльності: *дронар*, *дроновод* – ‘оператор безпілотника’, *дронник*, *FPV-шник*, *коптерник*, *цифровізація*, *волонтерство*, *донатити*. Поряд з афіксальним словотворенням помітно зростає продуктивність основоскладання та словоскладання: *дронобудування*, *кібербезпека*, *медіапростір*, *медіаграмотність*, *робототехніка*; *бізнес-план*, *вебсайт*, *онлайн-курс*, *фейсконтроль*. Ці способи номінації особливо активно використовуються в терміносистемах інформаційних технологій, економіки, медицини, військової справи, медіакомунікації. Сучасна українська мова активно формує складні слова: *онлайн-навчання*, *вебресурс*, *смартгодинник*, які характеризуються високою інформативністю. Помітна тенденцією – деривація від абревіатур: *ЗСУ – зсуівець*, *ДПА – дпашний*, *ІТ → айтівець*, *БпЛА-комплекс*, *БпЛА-розвідка*, *ІТ-фахівець*, *ІТ-компанія*, *ІТ-сфера*, *ІТ-індустрія*, *ШІ-модель*, *ШІ-система*, *ШІ-асистент*. Такі утворення швидко входять до мовної практики завдяки активному використанню в медіа та соціальних мереж. Окремої уваги заслуговує активний розвиток фемінітивів. Слова *директорка*, *експертка*, *модераторка*, *міністерка*, *професорка*, *редакторка*, *маркетологиня*, *членкиня*, *науковиця*, *політикиня*, *мисткиня*, *філологиня*, *науковиця*, *очільниця* стали звичними елементами сучасного мовлення, відображають суспільні зміни й прагнення до гендерно чутливої комунікації. Складні слова дозволяють компактно передавати нові поняття: *відеозв'язок*, *електронний документообіг*. Активно розвивається словоскладання із запозиченими компонентами: *кібербезпека*, *медіаграмотність*, *відеоконференція*. Композитні утворення характеризуються високою інформативністю, що відповідає сучасній тенденції до компресії мовних засобів і забезпечує точне найменування складних понять.

Таким чином, сучасний український словотвір характеризується високою динамічністю та здатністю оперативно реагувати на суспільні, політичні, технологічні й культурні зміни. Найпродуктивнішими залишаються афіксальний спосіб творення слів, основоскладання, словоскладання та деривація від абревіатур, які забезпечують швидке поповнення словникового складу мови новими номінативними одиницями. Важлива тенденція – активізація творення назв нових професій, цифрових технологій, військової сфери, розвиток фемінітивів, а також широке використання запозичених словотвірних компонентів. Поява таких інновацій зумовлена впливом цифровізації, глобалізації, демократизації суспільства, подій російсько-української війни та активізацією внутрішніх словотвірних ресурсів української мови. Це свідчить про високий адаптивний потенціал словотвірної системи, її здатність забезпечувати точне й економне найменування нових реалій, а також підтверджує, що словотвірні інновації – важливий показник розвитку сучасної української літературної мови, перспективний об'єкт мовознавчих досліджень.

О. Турчак, аналізуючи неологізми цифрового дискурсу української мови, виокремлює такі критерії: транслітерація (*лайк*, *пост*, *хакер*, *чат*); калькування (*віртуальна реальність* (англ. virtual reality), *соціальна мережа* (з англ. social network), *хмарне сховище* (англ. cloud storage), *штучний інтелект* (англ. artificial intelligence); гібридне словотворення – поєднання іншомовної основи з українськими деривaційними засобами: *геймерство*, *гуглення*, *тіктоківець*, *ютубівець*; *блогерський*, *трендовий*, *фейковий*; *гуглити*, *лайкнути*, *репостити* [5, с. 241]. Неологізми цифрової доби вирізняються високою деривaційною активністю та швидкою адаптацією

до граматичної системи сучасної української мови. Активне функціонування таких лексичних одиниць у цифровому комунікативному просторі сприяє їхньому поширенню, унаслідок чого вони закріплюються в усному мовленні, у засобах масової інформації, професійному спілкуванні та інших сферах суспільної комунікації. Нова лексика в словотвірних гніздах різних типів ґрунтується на синхронному підході до визначення морфемної та словотвірної структури слів і з'ясуванні наявності / відсутності мотиваційних відношень у гнізді. Словотвірні гнізда (СГ) трьох типів: кореневі, коренево-словотвірні (мішані) та словотвірні в динамічному взаємозв'язку охоплюють нову лексику, питому та запозичену. Різноструктурні СГ виявляють динамічні ділянки словотвірної системи, внутрішню динаміку кількісного та семантичного наповнення гнізд. Внутрішня динаміка характерна для СГ двох підтипів: мотивованих питомими або давнозапозиченими словами та словотвірних підгнізд, мотивованих запозиченнями, у складі коренево-словотвірних гнізд. Така модель відображає в структурі СГ активізацію та пасивізацію лексики, розвиток категорійної семантики СГ. Тенденція мовного розвитку дозволяє класифікувати динамічні явища як вияв певних тенденцій у розвитку української мови – націоналізації / інтернаціоналізації, інтелектуалізації / демократизації.

Одна з характерних ознак сучасного словотворення – значна кількість англіцизмів. Багато з них проходять процес словотвірної адаптації відповідно до норм української мови. Запозичені основи стають базою для творення нових українських слів: лайкати, постити, репостити, стримити, банити. Вони мають українські деривaційні засоби, ураховуючи словотвірні норми мови.

Т. Мартинова, В. Кукушкін, дослідивши морфологічні та неморфологічні способи творення англіцизмів, зазначають, що англіцизми в українській мові – явище закономірне, однак не варто втрачати свою самобутність у мові [6, с. 59]. Збереження питомих словотвірних засобів – досить важлива умова підтримання її самобутності, адже мовна система репрезентує культурну традицію, історичну пам'ять, світоглядні особливості мовної спільноти. Спостерігається тенденція до заміни окремих іншомовних слів українськими відповідниками, що сприяє зміцненню мовної норми. У цифровому просторі виникає значна кількість нових слів, які швидко поширюються серед мовців: донат, сториз, стрим, блогер, чатбот, підкаст. Частина цих слів уже повністю інтегрувалася в систему української мови, стала основою для нових словотвірних похідних. Особливого розвитку процеси словотворення набули під впливом суспільно-політичних подій останніх років. Воєнна тематика, волонтерський рух, цифровізація державного управління, розвиток громадянського суспільства й інформаційна безпека стали потужними чинниками формування нової лексики. У сучасній українській мові активно функціонують слова, що позначають нові види діяльності, суспільні явища, військові реалії, технологічні процеси та форми комунікації: антидроновий, FPV-дрон, мавік, розміновувач, задонатити, краудфандинг, фактчекінг, промптинг, ШІ-асистент, стримінг, сторітелінг, репостити, розбанити, верифікація, кіберзахист, кібератака, екоактивізм. При цьому більшість новотворів створюється за продуктивними словотвірними моделями української мови, що засвідчує її значний деривaційний потенціал.

Соціальні зрушення деідеологізація, демократизація суспільства, досить стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовили істотні зміни в українській мові. Хвилю лінгвокреативу, що спостерігається в сьогоденному українському медіадискурсі, особливо в соціальних мережах, слід розглядати як захисну реакцію на повномасштабне воєнне вторгнення російської федерації в Україну. Є. Редько, спираючись на наявні класифікації, визначив основні структурні типи контамінатів у сучасній українській інноватиці [7, с. 213]. Суто умовно можна вважати контамінатами інновації з формантом-афіксоїдом ***-стан***: *оркостан*, *лаптестан*, *скотостан*; ***-мобіль*** (*зомбімобіль*). Основні критерії розмежування контамінаційних типів – семантика твірних основ, особливості їхньої смислової взаємодії в процесі номінативного акту. Застосування цих критеріїв дає змогу виокремити три групи контамінатів: відапелятивні, відонімні та змішані [7, с. 218].

Мовна гра набуває яскраво виражену прагматичну скерованість – прагнення вербалізувати свій емоційно-психологічний стан в екстремальній ситуації та протистояти інформаційній війні. Численна кількість інновацій із негативною оцінністю, яка номінує події, явища, окремих осіб чи регіони, які пов'язані з воєнними подіями, свідчить про аксіологічну спрямованість креативних зусиль мовців та потребує окремого аналізу. Словотвірна контамінація відображає суспільні зміни, розвиток інформаційного простору, прагнення мовців до творчого самовираження. Особливо активно контамінати функціонують у медіадискурсі та соціальних мережах, де виконують не лише номінативну, а й оцінну, експресивну та прагматичну функції. В умовах повномасштабної війни такі новотвори стали засобом вербалізації емоцій, виявом громадянської позиції та елементом інформаційного спротиву. Аналіз контамінатів засвідчує, що вони становлять важливу складову сучасних мовотворчих процесів, а їхнє структурно-семантичне розмаїття підтверджує динамічний розвиток української мови та її здатність оперативно реагувати на суспільно-політичні виклики. Пропонуємо такі структурні типи контамінатів. 1. Накладанння однієї твірної основи на іншу: 1.1. Накладання цілої першої основи на початок другої: Раша + фашизм – *рашизм*, *Росія + окупація – росокупація.* 1.2. Накладання усіченої першої основи на початок другої: *Змієбаївка – Змії[ний + Чорно]баївка*, *Путаник – Путін + Титаник*. 1.3. Накладання кінця першої твірної основи на початок другої: *мобілізація + -ізація – могилізація*, *геноцид + цидент – геноцидент*, *НТ[В + в]ошка – НТВошка.* 1.4. Накладання усіченої першої основи на кінець другої: *психопут – психопат + Путін*, *раб + Росія – Рабсія*, *Раша + пропаганда – рашаганда*, *рашист – Раша + фашист*, *рашизм – Раша + фашизм*, *рашистський – Раша + фашистський*. 1.5. Накладання другої основи на кінець першої: *імпортовикрадення – імпортозаміщення + викрадення*. 1.6. Накладання двох усічених основ: *оркостан – орк + -стан*, *путлеризм – Путін + гітлеризм.* Ця модель залишається малопродуктивною, однак засвідчує високий рівень мовної креативності. Навіть мінімальна структурна або семантична подібність твірних основ може стати підґрунтям для виникнення контамінata. 1.7. Накладання основ із паралельною інтерфіксацією: *рашист – Раша + фашист* (інтерфіксальний перехід забезпечує милозвучність), *путлеризм – Путін + гітлеризм*, *дрономанія – дрон + манія*, *кібероборона ← кібер- + оборона*. Появу інтерфіксів зумовлено прагненням зберегти фонетичну та словотвірну нормативність новотворів, забезпечити їхню евфонійність і зручність вимови. Інтерфіксація сприяє гармонійному поєднанню твірних основ і підвищує словотвірний потенціал контамінованих одиниць. 2. Уставлення однієї основи в іншу. 2.1. Уставлення другої основи в першу: *евакоркизація – евакуація + орки*, *депутінізація – депутінізація* (< *демілітаризація + Путін*), *денацифікація* (іронічне переосмислення з новими вставними компонентами в публіцистиці), *дерашизація – дерадянізація + Раша*. 2.2. Вставлення усіченої другої основи в першу основу: *пере[тир]'я – перемир'я + тирити*, *При[дрист]ов'я – Придністров'я + дристати*, *де[раш]ифікація – дешифікація + Раша*, *де[пут]інізація – декомунізація + Путін* (оказіональний варіант). 3.1. Вичленування з початку твірної основи*: [Z + з]ападня – Zападня*, *[Z + з]нищені – Znищені*, *[Z + за]гарбники – Zагарбники*, *[Z + зло]чинці – Zлочинці.* 3.2. Вичленування із середини твірної основи: *Мо[z]ква → Мозква*, *ро[z]ія → розія*, *ра[z]изм – разизм*, *безпека – беZпека*, *розум – роZум*. Л. Шевчук зазначає, що словотвірна контамінація – результат лінгвокреативної діяльності, сутність якого полягає у свідомому схрещуванні двох номенів через їхню структурну чи семантичну тотожність [8, с. 176]. Знижувальну соціальну оцінку набуває контамінат *фу-рашка*, утворений за допомогою нетипового способу вичленування (дефісом) з початку твірної основи та одночасного накладання цілої другої основи на кінець першої *(фу[ражка] + рашка): фу-рашка.*

Таким чином, контамінація – одним із найвиразніших способів творення сучасних українських оказіоналізмів. Найпродуктивнішими моделями залишаються накладання та вставлення твірних основ, інші різновиди мають обмежене поширення. Контамінати відзначаються високою експресивністю, оцінністю та ігровим характером, що забезпечує їхнє активне функціонування в сучасних медійному й публіцистичному дискурсі.

Характерна ознака сучасного словотворення – взаємодія процесів неологізації та нормалізації. Не всі новоутворення однаковою мірою закріплюються в мовній практиці. Частина інновацій має ситуативний характер і поступово виходить з ужитку, інші набувають загальномовного статусу, фіксуються в лексикографічних джерелах і стають повноцінними одиницями літературної мови. Саме тому особливого значення набуває проблема визначення критеріїв нормативності нових слів, їхньої функціонально-стилістичної диференціації та ступеня інтегрованості в мовну систему. К. Городенська, аналізуючи процеси в українському словотворенні на тлі словотвірних норм, зауважує, що сучасні словотвірні процеси в українській мові характеризуються різноспрямованими тенденціями. З одного боку, спостерігається посилення ролі питомих словотвірних моделей, відновлення й утвердження національних мовних норм, усунення словотвірних елементів, зумовлених тривалим впливом російської мови, та активізація власне українських способів словотворення. З іншого боку, глобалізаційні процеси й інтенсивне проникнення англіцизмів сприяють поширенню нових словотвірних моделей, зокрема утворенню складних слів, абревіатур і похідних за іншомовними зразками. Такі тенденції можуть розширювати номінативні можливості української мови, а також можуть призводити до послаблення продуктивності окремих традиційних словотвірних моделей і створювати виклики для збереження усталених словотвірних норм сучасної української літературної мови [9, с. 37]. Сучасні словотвірні процеси значною мірою визначаються позамовними чинниками. Поширення цифрових технологій, інтернет-комунікації та соціальних мереж сприяло появі таких слів, як *стримити*, *донатити*, *репост*, *підкаст*, *чатбот*, *фактчекінг.* Частина таких одиниць – запозиченнями, інші – результат адаптації іншомовної основи до української словотвірної системи. У мові активно функціонують новотвори, що відображають нові реалії суспільного життя, військової сфери та волонтерського руху. Це свідчить про високу адаптивність української мовної системи до нових комунікативних потреб. Новітні суспільно-політичні процеси та російсько-українська війна активізували появу значної кількості неологізмів, що відображають нові реалії військової, волонтерської та цифрової сфер. Зокрема, у військовому дискурсі активно функціонують лексеми *дронар*, *дроновод*, *антидроновий*, *пташка*, *FPV-дрон*, *мавік*, *бавовна*; у волонтерському – *волонтерка*, *волонтерський штаб*, *задонатити*, *волонтерити*, *банка* (‘онлайн збір коштів’), *баночний збір*, *монобанка*; у цифровому просторі – *донатити*, *задонатити*, *контентмейкер*, *репостити*, *чатбот*, *скролити*, *клікати*, *фактчекінг*. Новотвори, пов’язані із суспільними змінами: *безбар’єрність*, *екозвичка*, *медіаграмотність*, *єВідновлення*, *єОселя*, *єКропивницький*, *єДокумент*. Ці одиниці демонструють високу словотвірну продуктивність, швидку адаптацію до норм української мови, активне функціонування в різних типах сучасного дискурсу. А. Нелюба, досліджуючи інноваційні онімні та відонімні деривати, зазначає, що основу аналізованих інноваційних дериватів становлять іменники. Деривати інших частин мови представлені незначною кількістю. Серед них виокремлюються прикметникові та дієприкметникові деривати зі значенням ознаки-властивості (*зеінтоксикований*) та дієслівні, більшість яких репрезентує пропущену словотвірну ланку (*назявізація*, *референдумізація*). Отже, аналізований матеріал відображає своєрідну «іменникову епоху», для якої визначальні номінування та окреслення предметів, явищ і осіб [3, с. 343]. У сучасних номінативних процесах унаслідок черезкрокового словотворення (пропущення простої твірної бази) з’являються нові словотвірні типи, у межах яких виділяються відповідні словотворчі засоби (суфікси): *регіон* → «регіоналізувати»→ *регіоналізація*, *віза* → «візувати»→ *візування*, *пролази(ти)* → «пролазник» → *пролазництво*, *форматува(ти)* → «форматор» → *форматорка*, *свіж(ий)* → «свіжак» → *свіжачок*. Суфікси, що виділяють у черезкрокових дериватах, мають складну будову й відповідно за всіма ознаками належать до складних (похідних, вторинних) суфіксів. Появу складних суфіксів пов’язують з історичними процесами перерозкладу – переміщенням меж між морфемами в похідній основі: *Україна* → українізувати → *українізація*, *метал* (муз.) → *«металізувати»* → *металізація* (словотвірне значення – абстрактна, опред-

метнена дія/процес); *сніг → «осніжити» → осніжений* (словотвірне значення – набута ознака за виконаною дією; пор. із *засніжити → засніжений*). Характерно, що в цих ланцюжках наявне своєрідне розщеплення мотивації: формально черезкроковий дериват мотивується наявним вихідним словом, а семантично – дериватом пропущеної ланки. Утім стверджувати, що черезкрокове словотворення зовсім не вносить змін до мотиваційних процесів, немає підстав: припускаємо, що мотиваційні зв'язки, сформовані під час черезкрокового словотворення, зекстраполюються й на традиційні ланцюжки, у яких наявні всі словотвірні кроки.

Таким чином, залежно від рівня реалізації можемо констатувати наявність трьох видів словотвірної моделі: основоформантної, моделі словотвірного ланцюжка, моделі словотвірної парадигми. Мовна концептуалізація світу, потреба в спеціальному позначенні нового поняття або в уточненні, поглибленні поняття, уже відомого, вербалізованого, виділенні його нового аспекта становлять першопоштовх мовних змін, що спричинюють формально-семантичну стратифікацію і функціонально-стильову диференціацію системи та структури мови. Стратифікація засвідчує наслідки процесів конкретизації понять, вербалізованих словом, – засіб посилення когнітивної потужності мови. Стратифікація словотвірних інновацій передбачає їхню класифікацію за джерелами походження, способами творення, ступенем поширення. Стратифікаційні морфонологічні моделі відкривають перспективи раціонально й економно встановити закономірності, послідовність морфонологічної операції, урахувати вплив форманта на твірну основу в деривaційному процесі, специфіку контактної зони (фіналі твірної основи та ініціалі форманта) [10, с. 42]. Розвиток певних сфер суспільного життя, а отже, тенденцію до структурування, деталізації позначень певних понять, їхньої формально-семантичної стратифікації можна проілюструвати позначеннями осіб ІТ-сфери. Під гіперонімом *користувач* (жаргонні *юзер*, *нетизен*) існує чимало гіпонімів різного рівня конкретизації цього поняття, що позначають користувачів певних мереж або інших комп'ютерних ресурсів: *інтернетівець*, *інтернетник*, *інтернет-користувач*, *мережник*, *мережевик*, *мережани (мережанин* і *мережанка)*, *гугляни (гуглянин* і *гуглянка)*, *чатяни (чатянин* і *чатянка)*, *форумчани (форумчанин* і *форумчанка)*, *блогер*, *блогівець*, *блоговик*, *фейсбуківець*, *інстаграмник*, *твіттерівець* тощо. Аналіз лексико-словотвірних інновацій в українській мові доводить, що вихідним пунктом для стратифікації і диференціації її системи та структури можуть ставати: 1) активізовані в мовній практиці відомі поняття, позначені питомими або адаптованими запозиченими словами; 2) нові поняття, названі словами нової для української мови іншомовної форми; 3) відомі поняття, позначені словами (питомими чи іншомовними), у яких виникли нові значення. Запозичені основи інтегруються в українську словотвірну систему, поєднуються з питомими афіксами, набувають граматичних категорій української мови та утворюють словотвірні гнізда. Такий процес свідчить про системну адаптацію відповідно до закономірностей української мови. Соціальні мережі, інтернет-форуми, месенджери прискорили процеси виникнення, поширення нових слів.

Таким чином, сучасні інноваційні процеси у словотворенні української мови характеризуються комплексністю, високою інтенсивністю та системністю. Вони демонструють здатність української словотвірної системи ефективно реагувати на виклики сучасності, забезпечуючи номінацію нових понять і водночас зберігаючи структурну стабільність та національну своєрідність. Подальше дослідження словотвірних інновацій потребує комплексного аналізу їхніх структурно-семантичних, функційно-прагматичних і когнітивних особливостей, простеження процесів їхньої кодифікації та нормативного закріплення в сучасній українській літературній мові.

Висновки. Інноваційні процеси в словотворенні української мови відображають сучасний стан розвитку суспільства та його комунікативні потреби. Словотвірна система демонструє високий рівень продуктивності, поєднуючи традиційні способи творення слів із новими моделями, що виникають під впливом глобалізації, цифрових технологій та суспільних трансформацій. Інноваційні процеси в словотворенні української мови – закономірний наслідок розвитку

суспільства, науки, техніки, цифрових комунікацій. Сучасна українська мова активно поповнюється новими лексичними одиницями, які утворюються як на основі власних словотвірних ресурсів, так і шляхом адаптації іншомовних запозичень. Висока продуктивність словотвірних моделей свідчить про здатність української мови оперативно реагувати на нові комунікативні потреби, зберігаючи при цьому свою національну своєрідність. Інноваційні процеси в словотворенні української мови – закономірний результат її розвитку та реагування на сучасні суспільні зміни. Найбільш продуктивними залишаються афіксація, словоскладання, деривація від абревіатур, творення фемінітивів і засвоєння іншомовних елементів. Нові словотвірні моделі забезпечують динамічне поповнення словникового складу, підвищують виражальні можливості української мови та сприяють її подальшому розвитку. Перспектива подальших досліджень полягає в комплексному вивченні динаміки словотвірних інновацій у різних сферах функціонування української мови, аналізі їхньої нормативної кодифікації, особливостей адаптації новітніх запозичень, дослідженні впливу цифрової комунікації, соціальних мереж і штучного інтелекту на формування нових словотвірних моделей та тенденцій розвитку сучасної української літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Городенська К. Г. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ : КММ, 2019. 208 с. URL : http://www.komm.ltd.ua/images/Gorodenska.pdf

2. Кочан І. М. Інноваційні процеси в сучасній українській термінолексиці. *Термінологічний вісник.* 2023. Випуск 7. С. 73–82. URL : https://termvisnyk.iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/sites/11/2023/06/9.pdf

3. Нелюба А. «Епоха Зеленського» в ономастичному словотвірному вимірі (спостереження тимчасово аполітичного мовознавця). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія*. 2021. Випуск 1 (45). С. 340–346. DOI: https://doi.org/10.24144/2663-6840.2021.1.(45).340-346

4. Хрустик Н. М. Сучасні тенденції розвитку українського словотворення: відіменникові деривати з префіксом ***недо-***. *Мова.* 2024. № 41. С. 89–94. DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2016.23.130032

5. Турчак О. Неологізми цифрової епохи в сучасній українській мові. VI Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Соціокомунікаційна наука в парадигмі смислових трансформацій: суспільні виклики, тренди освіти і професійної діяльності». 22 травня 2026. С. 240–242. URL : https://dpu.edu.ua/images/2026%20plus/2026/1.pdf#page=240

6. Мартинова Т. І., Кукушкін В. В. Англіцизми у сучасній українській мові. *Закарпатські філологічні студії.* 2023. Випуск 28. Том 1. С. 56–59. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.1.10

7. Редько Є. О. Словотвірна контамінація в сучасних інноваційних процесах. XX–XXI століття: жанрово-стильові й лінгвістичні метаморфози в українській мові і літературі : колективна монографія / гол. ред. А. Архангельська. Olomouc : VUP, 2016. С. 205–229. URL : https://www.researchgate.net/publication/310459542_Slovotvirna_kontaminacia_v_sucasnih_innovacijnih_procesah

8. Шевчук Л. В. Словотвірна контамінація як вияв лінгвокреативності на феномен війни (на матеріалі медіатекстів). *Записки з українського мовознавства.* 2022. № 29. С. 172–185. DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2022.29.262402

9. Городенська К. Г. Нові явища та процеси в українському словотворенні на тлі словотвірних норм. *Дивослово*. 2013. № 6. С. 34–37. URL : https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/9-0613.pdf

10. Демешко І. М. Стратифікація морфонологічних трансформацій девербативів в українській мові *Наукові записки. Серія: Філологічні науки.* 2024. Випуск 4 (211). С. 42–50. DOI: https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-211-6.

Дата першого надходження статті до видання: 31.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.11.2026